

Tarih ve GÜNCE

Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi
Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic
Sayı: 17 (2025/Yaz), ss. 101-134.

Geliş Tarihi: 19 Mart 2025

Kabul Tarihi: 25 Temmuz 2025

Araştırma Makalesi/Research Article*

Alman Basınında Türkiye’de Cumhuriyet’in İlanına Eleştirel Yaklaşımlar

Sefa VİDİNLİOĞLU**

Öz

Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’ndan yenik çıkması ve fiilen sona ermesinden sonra, Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yürütülen Ulusal Bağımsızlık Savaşı başarıyla sonuçlanmış ve çağdaş uygarlık düzeyine erişmek amacıyla adımlar atılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, 1 Kasım 1922’de saltanat kaldırılmış ve 29 Ekim 1923’te Cumhuriyet ilan edilerek yeni devletin temelleri atılmıştır. Cumhuriyet’in ilanı yurt içinde büyük bir coşkuyla karşılanmakla birlikte, Türk toplumunu o zamana kadar çağın gerisinde görmeye alışmış olan özellikle Batı ülkeleri tarafından farklı şekillerde değerlendirilmiştir. Bu ülkelerden birisi de Birinci Dünya Savaşı’nda Osmanlı Devleti’nin müttefiki olan ve savaştan yenik çıktıktan sonra çalkantılı bir şekilde cumhuriyet rejimine geçen Almanya idi. Alman kamuoyu Türkiye’de gerçekleşen radikal değişimlere, özellikle Alman basının yönlendirmesiyle farklı bakış açılarından yaklaşmıştır. Bu bakış açıları olumlu yönde olduğu gibi, özellikle Türk toplumunun yapısı ve geçmişte bir demokrasi deneyiminin olmaması gibi nedenlerle eleştirel yaklaşımlar da sergilemişlerdir. Makalenin amacı; Türkiye’de Cumhuriyet’in ilan edilmesine yönelik olarak Alman basınında çıkan haber ve yorumlarda, hangi noktalara dikkat çekildiğini, hangi konuların tartışıldığını ve hangi konuların eleştirildiğini belirlemek ve bunları değerlendirmektir. Bu kapsamda, Türkiye’de rejimin değiştiği bu dönemde Almanya’nın ve Alman basınıının durumu gözden geçirilmiş, daha sonra özellikle 1923-1933 yıllarına ait Alman gazete ve

---

* Bu makalede Etik Kurul Onayı gerektiren bir çalışma bulunmamaktadır. There is no study that would require the approval of the Ethical Committee in this article.

** Doktora Öğrencisi, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, deniz.sefa@hotmail.com, Orcid: 0009-0009-0680-0627.

dergilerinde Cumhuriyet'in ilanına ilişkin yayımlanan eleştirel yazılar ve yorumlar değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Alman basını, Mustafa Kemal Paşa, Saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı, Halifeliğın kaldırılması

Critical Approaches to the Declaration of the Republic in Türkiye in the German Press

Abstract

After the Ottoman Empire's defeat in World War I and its de facto dissolution, the National Independence War led by Mustafa Kemal Pasha was successfully concluded, and steps were taken with the aim of reaching the level of contemporary civilization. In this context, the Sultanate was abolished on November 1, 1922, and the Republic was founded on October 29, 1923, laying the foundations of a new state. The proclamation of the Republic was met with great enthusiasm within the country. However, the declaration of the Republic in Türkiye was perceived differently by countries, especially Western, that were accustomed to deeming Turkish society as falling behind the times. One of these countries was Germany, which was allied with the Ottoman Empire during World War I and transitioned to the turbulent Republican regime after losing the war. The German public approached these radical changes in Türkiye from very different perspectives, especially under the influence of the German press. While some views were positive, others adopted a critical approach, taking into account the structure of Turkish society and the absence of a past democratic experience. The purpose of the article is to determine and evaluate which points were highlighted, which issues were discussed and which issues were criticized in the news and comments published in the German press regarding the declaration of the Republic in Türkiye. Within the scope of this study, during the period when the regime in Türkiye changed, the situation of Germany and the German press was first examined, and then, especially between 1923 and 1933, critical articles and comments published in German newspapers and magazines regarding the declaration of the Republic were analyzed and evaluated.

Keywords: German press, Mustafa Kemal Pasha, Abolition of the Sultanate, Proclamation of the Republic, Abolition of the Caliphate

Giriş

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından 30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı Devleti ile İtilaf Devletleri arasında imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması'yla yaklaşık

600 yıldır hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu fiilen sona ermiştir. Bunun üzerine Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Millî Mücadele başlatılmış ve bu mücadelenin millet iradesine dayandırılması amacıyla 23 Nisan 1920 tarihinde Büyük Millet Meclisi açılmıştır.

İlk BMM olağanüstü savaş koşulları içerisinde yasama, yürütme ve yargı yetkilerini bünyesinde toplamıştır.¹ Meclis, yürütme faaliyetini Meclis Hükümeti vasıtasıyla gerçekleştirmiş, Meclis Başkanı sıfatıyla Mustafa Kemal Paşa aynı zamanda hem Hükümet’in başı hem de Devlet Başkanı görevlerini üstlenmiştir.² TBMM’nin dayandığı ilkeler göz önüne alındığında, aslında cumhuriyet rejimine dayalı yeni bir devlet kurulmuştur. Mustafa Kemal Paşa’nın, TBMM’nin açılışında hükümetin kurulmasına ilişkin sunduğu önergede “Geçici olarak bir hükümet başkanı veya padişah vekilinin ortaya çıkarılmaması, Meclis’te yoğunlaşan ulusal iradenin doğrudan doğruya vatanın mukadderatına el koyması, TBMM’nin yasama ve yürütme yetkilerini elinde toplaması ve TBMM üstünde bir gücün olmaması”³ ilkeleri yer almaktadır. Meclis tarafından kabul edilen bu esaslar devletin yeni rejiminin ne olacağını işaretlerini de vermiştir. Mustafa Kemal Paşa Nutuk’ta “Bu ilkelere dayalı olan bir hükümetin niteliği kolaylıkla anlaşılabilir. Böyle bir hükümet ulusal egemenlik temeline dayanan halk hükümetidir; Cumhuriyet’tir” sözleriyle TBMM’nin açıldığı günden itibaren Cumhuriyet rejiminin fiili olarak uygulanmaya başlandığına dikkat çekmektedir.⁴

Mustafa Kemal Paşa, halkın ve hatta en yakın silah arkadaşlarının saltanat ve halifeye olan bağlılıklarını bildiğinden, o dönemde cumhuriyete dayalı yeni bir devlet kurma fikrini açıkça ifade etmemiştir. Hatta 21 Nisan 1920 tarihinde Mustafa Kemal Paşa tarafından kaleme alınan ve yurdun dört yanına gönderilen telgrafta, yüce halifelik ve padişahlık makamının kurtarılmasından söz edilmekte; Meclis’in açılışının cuma gününe gelmesi nedeniyle, onların da kurtuluşu için de dua edilmesi istenmektedir.⁵ Bununla birlikte 20 Ocak 1921 Anayasası’nın birinci maddesinde yer alan “Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Yönetim şekli halkın mukadderatını kendisinin ve gerçek olarak yönetmesi ilkesine dayanır” ifadesi ile ikinci maddesinde belirtilen “Yürütme gücü ve yasama yetkisi, ulusun tek ve gerçek temsilcisi olan Büyük Millet Meclisi’nde belirir ve toplanır”⁶ ifadesi

---

¹ Ergün Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1* (Zeus Yayınevi, 2008), 184-185.

² Hamza Eroğlu, *Türk İnkılap Tarihi* (Savaş Yayınevi, 1990), 141.

³ M. Kemal Atatürk, *Nutuk* (Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2020), 298.

⁴ Atatürk, *Nutuk*, 299.

⁵ Atatürk, *Nutuk*, 294-295.

⁶ Atatürk, *Nutuk*, 382.

aslında adı konulmamış bir cumhuriyet rejimi olduğunu en açık şekilde gösteriyordu.

Millî Mücadele başarıyla sona erdikten sonra 1 Kasım 1922 tarihinde saltanat kaldırılmış ve 24 Temmuz 1923 tarihinde imzalanan Lozan Barış Antlaşması'yla Sevr Antlaşması'nın hükümleri geçersiz kılınarak, tam bağımsızlık yolunda önemli bir adım atılmıştır. Yeni devletin yönetim biçimi fiili olarak cumhuriyet olmakla birlikte resmi olarak ilan edilmemişti. Kemal Arı'nın da ifade ettiği gibi “Cumhuriyeti oluşturan temel öz, toplum ve sistem tarafından içselleştirilmiş, ulusal egemenlik kavramı yüceltilmiş, uygulamaya konmuş, yapı kendine özgü bir çizgide işlemeye de başlamış, ancak bunun adı konulmamıştı”⁷. Mustafa Kemal Paşa “Cumhuriyet” kelimesini ilk defa 22 Eylül 1923 tarihinde *Wiener Neue Presse* gazetesinin muhabiri Lazar'a verdiği demeçte açıkça ortaya koymuştur.⁸ Bu demeç Türkiye'de olduğu kadar dışarıda da büyük yankı yaratmıştır. Örneğin, Alman *Bergisch Gladbacher Volkszeitung* gazetesinin 27 Eylül 1923 tarihli baskısında yer alan “Türkiye Cumhuriyeti mi?” başlıklı haberde, Türkiye'nin yakında cumhuriyet rejimine geçeceğinden söz ediliyordu.⁹ Gelişmeler Türkiye'nin cumhuriyet rejimine doğru gittiğini işaret etse de uygulama biçiminin nasıl olacağı henüz açık değildi. TBMM'de devletin yönetim şeklini farklı yorumlayanlar da vardı. Onlara göre meclis hükümeti sistemi devam edecek, padişahlık kaldırıldığına göre, devlet başkanlığı görevi halife tarafından yerine getirilecekti.¹⁰ Bu beklenti içinde olanlar arasında Mustafa Kemal Paşa'nın yakın silah arkadaşları Rauf (Orbay), Kazım (Karabekir), Ali Fuat (Cebesoy) ve Refet (Bele) Paşalar da bulunuyordu.¹¹ Nihayetinde beklenen gün geldi ve 29 Ekim 1923 günü Meclis toplantısında Cumhuriyet ilan edildi. Ardından da Mustafa Kemal Paşa oybirliğiyle ilk Cumhurbaşkanı seçildi.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı yerel ve yabancı basında büyük yankı uyandırmıştır. Genellikle yerel basında Cumhuriyet'in ilanına yönelik haberlerde büyük bir coşkunun hâkim olduğu görülmektedir. Bununla birlikte Türkiye'nin uygar dünyada saygın bir devlet olarak yerini alabilmesi için, atılan adımların özellikle Batılı devletlerin kamuoyunda ve kamuoyunu yönlendiren basında nasıl yer aldığı takip edilmesi önem arz etmektedir. Batılı ülkelerin basında Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanına ilişkin övgü dolu haber ve yorumların yer aldığı bilinmekle birlikte eleştirel hususlar çok fazla bilinmemektedir.

⁷ Kemal Arı, *Türk Devrim Tarihi-2* (İleri Yayınevi, 2012), 80.

⁸ Eroğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, 214.

⁹ “Türkische Republik?”, *Bergisch Gladbacher Volkszeitung*, 27 Eylül 1923, 2.

¹⁰ Atatürk, *Nutuk*, 550.

¹¹ Aybars, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1*, 367-368.

Söz konusu Batılı ülkelerden birisi de Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’nda müttefiki olan ve Cumhuriyet ilan edildikten sonra ilişkilerimizin yeniden canlandığı Almanya idi. Alman basınında, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanına giden süreç ve sonrasında yeni rejim ile ilgili haber ve yorumlara yer verilmiştir. Haber ve yorumlarda genellikle Millî Mücadele’den övgüyle bahsedilirken, yeni rejimin uygulanma biçimine yönelik eleştiriler de yer almaktadır. Eleştiriler daha çok Türkiye’de uygulanan rejimin cumhuriyetin temel ilkelerinden uzak olması ve Anayasa’nın ön gördüğü yetkiler konusunda yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda, Alman basınının Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanına yönelik eleştirel yaklaşımı ile eleştiriye konu olan hususların ortaya konulması ve değerlendirilmesi amaçlanmıştır.

Araştırmada, özellikle Cumhuriyet’in ilanını izleyen on yıllık dönemdeki (1923-1933) öne çıkan Alman gazete ve dergileri incelenmiştir. Gazete ve dergilerin, Almanya’nın o dönemde içinde bulunduğu koşullara ve siyasi eğilimlerine göre farklı bakış açılarına sahip oldukları görülmektedir. Değerlendirmenin daha sağlıklı yapılabilmesi amacıyla, öncelikle 1920’li yıllarda Almanya’nın durumu ile Alman basınının yapısı ve siyasi eğilimleri ortaya konulacak, daha sonra her bir siyasi eğilimi temsil eden gazete ve dergilerde Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanına yönelik yer alan haber ve yorumlar incelenerek eleştirel yaklaşımlar değerlendirilecektir.

1. Türkiye’de Cumhuriyet’in İlan Edildiği Dönemde Almanya’nın Durumu ve Alman Basını

1.1. Almanya’nın Durumu

Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra ekonomik ve siyasi açıdan karışıklıklar yaşayan Almanya’da 9 Kasım 1918’de İmparator II. Wilhelm tahttan çekilmiş ve aynı gün Weimar Cumhuriyeti olarak adlandırılacak olan Alman Cumhuriyeti ilan edilmiştir.¹² Ocak 1919 tarihinde yapılan seçimler neticesinde Sosyal Demokrat Parti çoğunluğu ele geçirmiş ve Alman Meclisi kurularak, Friedrich Ebert Devlet Başkanlığı’na getirilmiştir.¹³ Bu arada 28 Haziran 1919 tarihinde imzalanan Versay Antlaşması’yla Almanya 70.759 km² toprak kaybetmiş, ordusu 100.000 kişi ile sınırlandırılmış ve ağır bir tazminat borcunun altına girmişti.¹⁴ Versay Antlaşması’nın Weimar Cumhuriyeti’nde iktidarda olan sosyal

¹² Fahir Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi* (Alkım Yayınevi, 2009), 186.

¹³ Sezen Kılıç, *Türk Basınında Hitler Almanya’sı (1933-1945)* (ATAM Yayınları, 2010), 11.

¹⁴ Alexander Emmerich ve Kay Peter Jankrift, *Deutsche Geschichte* (Duden Verlag, 2016), 209.

demokratların başını çektiği yönetim tarafından imzalanmış olması, özellikle sağcı kesim tarafından cumhuriyet rejimine karşı tepkiye yol açmıştı.¹⁵

Alman Cumhuriyeti'nin 11 Ağustos 1919'da yürürlüğe giren Anayasa'sına göre, cumhurbaşkanına olağanüstü yetkiler (OHAL ilanı, meclisi dağıtma, seçimleri yenileme, başbakanı görevden alma vb.) verilmişti.¹⁶ Aslında Almanya cumhuriyet rejimine geçmekle birlikte, cumhurbaşkanına verilen yetkilerden, uygulamanın monarşi rejiminden pek de farkı olmadığı görülmektedir.

Bütün bunlarla birlikte, 1919-1923 yılları arasında Almanya'da büyük bir ekonomik kriz yaşanıyordu. Öyle ki 1923 Kasım ayında Berlin'de bir kilo etin fiyatı 280 milyar mark, 1923 Kasım'ında bir dolar 840 milyar mark olmuştu.¹⁷ Fulbrook *Almanya'nın Kısa Tarihi* adlı kitabında Almanya'da 1918 sonrası yaşananları şöyle özetlemektedir:

"1918 yılının Kasım ayında Almanya'da meclise dayalı cumhuriyet ilan edildi. Anayasasının hazırlandığı kentin adıyla anılacak olan Weimar Cumhuriyeti ilerici bir siyasal sistem ve görece gelişmiş bir refah devletini içeren bir dizi toplumsal uzlaşmadan oluşuyordu. Yine de iç savaşa yakın koşullarda karmaşa ve yenilgiden doğuşunun yanı sıra ağır bir barış antlaşmasının ve dengesiz bir ekonominin güçlüklerini yaşıyordu. Ayrıca hem sol hem de sağ kanattan sürekli saldırı altındaydı; çünkü çok sayıda Alman demokrasiyi reddediyordu. Tüm bunların sonucunda ve kuruluşundan on dört yıl sonra Weimar Cumhuriyeti, şansölye olarak atanan Adolf Hitler'in insanlık tarihinin tanıdığı en kötü rejimlerden birini başlatmasıyla sona erecekti."¹⁸

Özetle Alman vatandaşları için cumhuriyet; yokluk, sefalet, iç karışıklık ve dışarıya karşı zayıflık demektir. Yılmaz'ın da ifade ettiği gibi, "*Almanya'da Weimar döneminde gerçekleşen cumhuriyet ve anayasal düzen bir arzunun değil, aksine galip devletlerin zorlamalarının etkisi ile ortaya çıkan bir zorunluluğun neticesinde gerçekleşmiştir.*"¹⁹ Almanya'dan farklı olarak, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı ise Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde, milli egemenliğe dayalı olarak yürütülen

¹⁵ Recep Çelik, "I. Dünya savaşı sonrası Türk Alman ilişkilerinde benzer yönler ve durumlar", *Türk-Alman İlişkileri Sempozyumu (8-10 Ekim 2009)* (Konya İl Kültür Turizm Müd. Yayını, 2010), 152.

¹⁶ Mary Fulbrook, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, Çev.Sabri Gürses (Boğaziçi Üni.Yayını, 2011), 159.

¹⁷ Armaoğlu, *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 201.

¹⁸ Fulbrook, *Almanya'nın Kısa Tarihi*, 154.

¹⁹ Nihat Yılmaz, "Weimar Dönemi ve Öncesinde Meydana Gelen Siyasi Çekişmeler ve Ekonomik Krizlerin Alman Sosyal Demokrat Partisi Bağlamında Bir Değerlendirmesi", *Sosyal Bilimler Dergisi XV*, sayı 1 (2013): 80.

ve başarıyla sonuçlanan Ulusal Bağımsızlık Savaşı’nın doğal bir sonucu olarak gerçekleştirilmiştir.

Almanya’daki siyasi duruma gelince; 1923 yılında sol, merkez ve sağ partilerin durumu aşağıdaki tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1: 1923 yılında Almanya’daki Mevcut Siyasi Partiler ²⁰

Sol				Merkez	Sağ		
KPD	USPD	SPD	DDP	ZP/BVP	DVP	DNVP	NSDAP
Komünist Parti	Bağımsız Ulusal Sosyal Demokrat Parti	Sosyal Demokrat Parti	Alman Demokrat Parti	Merkez Parti/Bavyera Halk Partisi	Alman Halkçı Parti	Alman Nasyonal Halkçı Parti	Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi

1920 yılında yapılan seçime giren bu partilerden;

- Sol kesime ait SPD (Sosyal Demokrat Parti) %21,7, USDP (Bağımsız Ulusal Sosyal Demokrat Parti) %17,9, DDP (Alman Demokrat Partisi) %8,3, KPD (Alman Komünist Partisi) %2,1,
- Sağ kesime ait DNVP (Alman Nasyonal Halk Partisi) %15,1, DVP (Alman Halkçı Parti) %13,9,
- Merkezde bulunan BVP (Bavyera Halk Partisi) ve ZP (Merkez Partisi) %18 oy oranına sahiptirler.²¹

Yukarıdaki verilere göre sol kesimin toplam oy oranı yaklaşık olarak %50, sağ kesimin oy oranı %29, diğerlerinin de (merkezde yer alan ve tarafsız partiler) oy oranı ise %21şeklindeydi. Sol eğilimli SPD (Sosyal Demokrat Parti) ile merkezde yer alan DZP (Alman Merkez Partisi) parlamenter rejimi savunurken sağ eğilimli DNVP (Alman Nasyonal Halk Partisi) ve NSAPD (Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi) cumhuriyet karşıtı bir politika izlemekte, yine sağ eğilimli DVP (Alman Halkçı Parti) ise aktif olarak cumhuriyet rejimine karşı olmamakla birlikte güçlü bir cumhurbaşkanlığı sistemini savunmaktaydı.²² Merkezde yer alan Alman Merkez Partisi (DZP)’nin Sosyal Demokrat Parti (SPD)’nin koalisyon ortağı olması nedeniyle sol görüşe meyilli olduğu, Bavyera Halk Partisinin (BVP) de muhafazakar bir parti olması nedeniyle sağ görüşe meyilli olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte Stöber, merkezde yer alan bu partileri

²⁰ Colin Storer, *Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi* (İletişim Yayınevi, 2015), 248.

²¹ Storer, *Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi*, 67.

²² Storer, *Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi*, 245-247.

destekleyen gazetelerin ise ne monarşiyi ne de cumhuriyet rejimini savunmadıklarını ifade etmektedir.²³

1.2. Almanya'da Basının Durumu

Köklü bir geçmişe sahip olan Alman basını, Alman kamuoyunun yönlendirilmesinde önemli bir yere sahiptir. Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra çalkantılı bir şekilde cumhuriyet rejimine geçmesi üzerine, Almanya'daki siyasi duruma göre basın da bölünmüştür. Sol eğilimli basın ile merkezde yer alan basının bir bölümü Almanya'daki cumhuriyet rejimini desteklerken, sağ basın ve merkezde yer alan basının diğer bölümü ise cumhuriyet rejimine karşı çıkıyordu. Buna gerekçe olarak da cumhuriyetin ilanından sonra yaşanan ekonomik sıkıntıların yeni rejimden kaynaklanması ve Versay Antlaşması'nı cumhuriyeti kuran Sosyal Demokrat Parti'nin imzalaması gösteriliyordu. Bu nedenle Alman basını, siyasi eğilimlerine ve destekledikleri partilere göre Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanına farklı açılardan yaklaşmaktadır. Alman basınının en önemli organı olan gazetelerin siyasi eğilimlerine veya partileri destekleme durumuna göre 1923 yılındaki dağılımı şu şekildeydi:

Tablo 2: 1923 yılında Almanya'da partileri destekleyen gazetelerin dağılımı²⁴

Eğilimi	Parti adı	Gazete sayısı
Sol	Sosyal Demokrat Parti (SPD)	121
	Alman Demokrat Partisi (DDP)	202
	Almanya Komünist Partisi (KDP)	10
Sağ	Alman Nasyonal Halk Partisi ve Alman Halkçı Parti (DNVP/DVP)	449
	Nasyonal Sosyalist İşçi Partisi (NSDAP)	1
Merkez/ Tarafsız	Almanya Merkez Partisi ve Baviera Halk Partisi (DZP/BVP)	350
	Bağımsız ve herhangi bir partiyi desteklemeyen	1632
Toplam gazete sayısı		2765

²³ Rudolf Stöber, *Deutsche Pressegeschichte* (UVK Verlag, 2014), 244.

²⁴ Heinz Dietrich Fischer, *Handbuch der deutschen Presse* (Droste Verlag, 1981), 281, Sefa Vidinlioğlu, "Alman Basınında Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanı", *10'uncu Uluslararası Atatürk Kongresi (8-9 Kasım 2023) Bildiri Kitabı III* (Atam Yayınları, 2024), 2281-2308.

1923 yılında Almanya’da yayımlanan farklı eğilimlerdeki 2765 gazeteden %72’sinin merkezde yer aldığı veya tarafsız olduğu, %16’sının sağ eğilimde, %12’sinin ise sol eğilimde olduğu görülmektedir.

Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında, Almanya’da yayımlanan gazetelerinin günlük tirajlarına bakıldığında, merkezde yer alan gazetelerin günlük tirajının ortalama 3.000.000 (%40,5), muhafazakar ve sağ eğilimli gazetelerin günlük tirajının 3.000.000 (%40,5) ve sol eğilimli gazetelerin günlük tirajının ise 1.400.000 (%19) civarında olduğu görülmektedir.²⁵ Merkezde yer alan Alman Merkez Parti (DZP)’nin hafif sol eğilimli, Bavyera Halk Partisi (BVP)’nin ise hafif sağ eğilimli olduğu göz önüne alındığında, Alman basınında cumhuriyet rejimini savunan sol eğilimli gazetelerin tiraj açısından oranının %35-40 düzeyinde olduğu değerlendirilmektedir.

Yukarıdaki veriler ışığında, Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında, Almanya’da öne çıkan gazeteler ile eğilimleri aşağıdaki tabloda belirtilmiştir:

Tablo 3: 1923-1932 yılları arasında Almanya’da çıkan gazetelerin siyasi eğilimlerine göre sınıflandırılmaları²⁶

Eğilimi		Öne çıkan gazeteler
Sol eğilimli veya Komünizm yanlısı	Sol eğilimli	Sozialdemokrat Volkswacht Vorwärts
	Komünizm yanlısı	Rote Fahne Welt am Abend Arbeiter Zeitung
Sağ eğilimli	Muhafazakâr	Deutsche Allgemeine Zeitung Süddeutsche Zeitung Berliner Börsenzeitung Karlsruher Tageblatt Hamburgischer Correspondent

²⁵ Storer, *Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi*, 227-255.

²⁶ Stöber, *Deutsche Pressegeschichte*, 236-254, Fischer, *Handbuch der deutschen Presse*, 232-270.

	Nasyonal Sosyalist	Völkischer Beobachter Der Stürmer
Merkez ve Liberal	Liberal	Königlich-priviligirte Berlinische Zeitung Kölnische Zeitung Frankfurter Zeitung Berliner Tageblatt Mannheimer General Anzeiger
	Merkez	Kölnische Volkszeitung Germania Bergisch Gladbacher Volkszeitung ²⁷ Mannheimer General Anzeiger Berliner Morgenpost Westdeutsche Landeszeitung

2. Alman Basını'nda Türkiye'de Cumhuriyet'in İlanına Yönelik Eleştiriler

Almanya'da yayımlanan gazete ve dergilerde, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanı ile ilgili haberlere TBMM'nin açılmasından itibaren yer verilmiştir. Siyasi görüşlerinden bağımsız olarak bu gazete ve dergilerde çıkan haber ve yorumlarda, Türklerin Mustafa Kemal Paşa önderliğinde Sevr Antlaşması'nı kabul etmemeleri ve ulusal bağımsızlık uğruna topyekûn mücadele etmelerinden büyük bir övgüyle bahsedilmektedir. Ancak, Millî Mücadele'nin başarıyla sonuçlanmasından sonra, saltanatın kaldırılması, Cumhuriyet'in ilanı ve rejimin uygulanma biçimi gazetelerin siyasi eğilimlerine göre farklı şekillerde yorumlanmıştır. Bu nedenle, Cumhuriyet'in ilanına ilişkin Alman basınında o dönemde öne çıkan yazılar; sol eğilimli, sağ eğilimli ve tarafsız/merkezde yer alan gazetelerin bakış açılarına göre incelenecek ve değerlendirilecektir.

²⁷ Bergisch Gladbacher Volkszeitung, Zeitpunkt, <https://zeitpunkt.nrw/ulbbn/periodical/titleinfo/4368546> (Erişim: 05 Şubat 2025).

2.1. Sol Eğilimli Alman Basın Organlarında Yer Alan Eleştiriler

Türkiye’de Cumhuriyet’in kuruluş yıllarında, Almanya’daki sol eğilimli gazetelerin sayısı ve tirajı diğer eğilimdeki gazetelere göre daha düşük seviyede olmasına rağmen, iktidardaki sosyal demokrat partileri desteklemeleri ve kamuoyunu etkilemeleri açısından önemli bir yere sahip olmuşlardır. Bunlar arasında özellikle *Vorwärts*, *Sozialdemokrat* ve *Volksmacht* gazeteleri öne çıkmaktadır. Sol eğilimli Alman gazetelerinin Türkiye’nin yeni rejime geçişine ilişkin yaklaşımını ortaya koymak amacıyla, öncelikle bu gazete ve dergilerde yer alan yazılar farklı yönlerden ele alınmış ve değerlendirilmiştir.

Sosyal Demokrat Parti (SPD) basın organı olan *Vorwärts* gazetesinde, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanına ilişkin olarak “Padişahlıktan Cumhurbaşkanlığı’na” başlığı altında yayımlanan bir makalede;²⁸ yeni rejime geçilmesinin ardından Mustafa Kemal Paşa’nın Cumhurbaşkanlığı, Meclis Başkanlığı, Kabinenin Başkanı ve Parti Başkanlığı görevlerini şahsında birleştirmesi eleştirilmekte ve daha önceki padişahlardan bile daha fazla yetkiye sahip olduğu iddia edilmektedir. Ayrıca sıradan bir generalin, siyasi ve dini güce sahip hanedanın halefi olması tuhaf karşılanmakta, Fatih Sultan Mehmet’in ve Kanuni Sultan Süleyman’ın monarşisinin yerine basit bir cumhuriyet rejiminin kurulması ise inanılması güç bir değişim olarak görülmektedir. Gazete, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanının sadece bir isim değişikliğinden ibaret olduğu, gerçek anlamda cumhuriyet rejimine geçilmediği ve monarşinin Mustafa Kemal Paşa’nın şahsında devam ettiği görüşündedir. Dolayısıyla Cumhuriyet’in ilan edilmesine küçümseyici bir gözle bakılmaktadır. Yazının devamında, daha önce padişah ve halifenin aynı kişi olduğuna dikkat çekilerek, halifenin yeni rolünün sadece cuma namazlarını kıldırımdan ibaret olması eleştirilmektedir.

Almanya’da cumhuriyet rejiminden yana olan Sosyal Demokrat Parti’nin yayın organının, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanına bu şekilde yaklaşması oldukça şaşırtıcıdır. Üstelik, makalenin yayımlandığı tarihte Almanya’da cumhuriyet yanlısı partilerden oluşan koalisyon hükümeti iktidarda bulunmakta idi.²⁹ Dolayısıyla gazete üzerinde siyasi bir baskı da söz konusu değildir.

Makaledeki olumsuz yaklaşım iki nedene bağlanabilir. Birincisi, Almanya ile Türkiye’nin cumhuriyet rejimine geçiş biçimlerinin farklı olmasından kaynaklanmaktadır. Almanya’da Cumhuriyet’in ilanı, Birinci Dünya Savaşı’ndan yenilgiyle çıkılması üzerine gerçekleşmiş, ardından ülkede ekonomik ve sosyal

²⁸ “Vom Sultan zum Präsidenschaft”, *Vorwärts*, 07 Kasım 1923, 2.

²⁹ Koalisyonda yer alan sağ eğilimli DVP (Alman Halkçı Parti) cumhuriyet karşıtı olmamakla birlikte cumhurbaşkanına verilen yetkilerin artırılmasından yanaydı. (Storer, *Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi*, 245-249).

yönden büyük bir çöküntü yaşanmıştır. Halkın büyük kesimi bu durumu 1918 yılında geçilen yeni rejime bağlıyordu. Türkiye’de ise kazanılan bir zaferden sonra cumhuriyet rejimine geçilmişti. Alman sosyal demokrat basın organlarının, Türkiye’de yaşanan rejim değişikliğini küçük göstermek suretiyle kendi başarısızlıklarını örtme çabası içine girdikleri düşünölmektedir. Böylece Alman kamuoyunda, gerçek anlamda kendilerinin cumhuriyet rejimine geçtikleri ve yaşanan sıkıntuların geçici olduğu yönünde bir algı yaratma çabası içine girmişlerdir. Diğer neden ise, Türkiye’de halifenin yetkilerinin azaltılmış olmasının Alman çıkarlarına ters düşmesidir. Ekonomik sıkıntı çeken Almanya, endüstrisi için gerekli olan hammadde kaynaklarına ihtiyaç duyuyordu. Özellikle saltanat ve halifenin varlığında, bu hammaddeler Türkiye’den veya halifenin etkili olduğu İslam coğrafyasından daha kolay karşılanabilecekti. Şimdi ise karşılarında ulus devlet sistemini esas alan ve kararlarını milli iradeye dayandıran yeni bir devlet bulunuyordu. Dolayısıyla gazete, Almanya’nın Osmanlı Devleti döneminde elde ettiği ayrıcalıkları milli ve bağımsız Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin kurulmasıyla birlikte kaybettiği görüşündeydi. Türkiye’de o tarihte halifeliğin henüz kaldırılmadığı dikkate alındığında, halifenin devlet başkanlığı görevini birlikte yürütmesi, Almanya’nın çıkarlarına hizmet etmesi bakımından tercih edilmekteydi.

Sosyal demokratların bir diğer yayın organı olan *Volkswacht* gazetesinde Cumhuriyet’e bakışı konu alan “Halife’nin Düşüşü” başlıklı yazıda, halifeliğin kaldırılmasının getireceği sakıncalar ele alınmıştır.³⁰ Makalede, halifenin İslam dünyası için önemi vurgulandıktan sonra, Katoliklerin dini lideri papa ile halifenin rolünün birbirine benzediğine ve halifeliğin kaldırılması sonucunda Asya ve Afrika’daki yaklaşık 250 milyon Müslömanın bu durumdan etkileneceğine dikkat çekilmiştir. Dolayısıyla, İslam dünyasının dini liderden mahrum bırakılması nedeniyle Müslömanların inanç özgürlüğüne müdahale edildiği izlenimi verilmeye çalışılmıştır. Yazının devamında, alınan kararın “Türkiye’nin intiharı” anlamına geleceği ve Türkiye’nin İslam dünyası üzerindeki hakimiyetini kaybedeceği iddia edilmektedir. Ayrıca, Türkiye’de ilan edilen Cumhuriyet’in Avrupa’nın cumhuriyet ve demokrasi kavramlarıyla örtüşmediği, Türkiye’de siyasi eşitliğin olmadığı, vatandaşlara eşit muamele edilmediği vurgulanarak, halifeliğin kaldırılmasındaki asıl maksadın cumhuriyet rejimine geçmek olmadığı yönünde algı yaratılmıştır.

Yazar, İslam dünyasının halifeliğin kaldırılmasını kabullenmeyeceği ve halifeliğin en kısa zamanda başka bir ölkede, İngilizlerin himayesinde yeniden kurulacağı görüşündedir. Bu yaklaşımdan, Almanya’nın halifelik kozunu

³⁰ “Der Sturz des Kalifats”, *Volkswacht*, 7 Mart 1924, 2.

İngiltere’ye kaptırma endişesini yaşadığı anlaşılmaktadır. Halifelik devam etseydi Almanya Ortadoğu’yu daha kolay nüfuzu altına alabilecek ve İngiltere’ye karşı üstünlük sağlayabilecekti. Ayrıca İngiltere egemenliği altındaki Ortadoğu ve deniz aşırı ülkelerden ham madde ihtiyacını karşılarken, Almanya bu imkanlardan yoksun durumdaydı. Gazete, Almanya’nın içinde bulunduğu durumdan çıkış yolunun, Ortadoğu’ya nüfuz ederek İngiltere’nin Mısır ve Hindistan’daki üstünlüğüne karşı koymak olduğunu düşünmektedir. Halifelik devam ettiği sürece Türkiye üzerinden bunu başarabileceğini ön görmüştür. Aslında, Birinci Dünya Savaşı’nda halifenin Ortadoğu’daki Müslümanlar üzerinde bir etkisinin olmadığı görülmüştü. Üstelik, yeni devlet milli egemenlik ve ulus devlet anlayışı üzerine inşa edilmişti ve ümmet anlayışını benimseyen halifelik ile bağdaşmıyordu. Ayrıca halife ve devlet başkanının aynı kişi olması gerektiğinden, halifenin bir süre sonra kendisini padişah olarak ilan etme tehlikesi vardı. Dolayısıyla Cumhuriyet’in sağlam temellere oturması için devletin dini karakterinin olmaması zorunlu hale gelmiştir. Mustafa Kemal Paşa “Müslümanları hala bir halife hayaliyle oyalamaya ve aldatmaya çabalayanlar, yalnız ve ancak Müslümanların ve özellikle Türkiye’nin düşmanlarıdır. Böyle bir oyuna kapılıp hayal kurmak da ancak ve ancak bilgisizlik ve aymazlık belirtisi olabilir”³¹ sözleriyle halifelik’in devamını ancak Türkiye’nin gelişmesini istemeyen devletlerin kendi çıkarları için istediklerine dikkat çekmiştir.

Vorwärts gazetesinde yayımlanan ve Artashes Abeghian³² imzasını taşıyan “Avrupa Orta Doğu’yu Devrim Niteliğinde Değiştiriyor” başlıklı başka bir makalede;³³ Şark dünyasında, Avrupa’nın mutlakiyet dönemindeki aydınlanma çağına benzer bir değişimin yaşandığına dikkat çekilmektedir. Yazar, yapılan devrimlerin toplumun kendi isteği doğrultusunda yapılmadığı, bu ülkelerin başındaki kişiler tarafından yapıldığı görüşündedir. Ayrıca, “Her ne kadar bu, birkaç yıldan beri bir "Cumhuriyet" olarak adlandırılrsa da Kemal aslında "Cumhurbaşkanı" olarak tipik bir diktatördür” sözleriyle Türkiye’nin gerçek anlamda cumhuriyet rejimine geçmediğini iddia etmektedir. Yazıda, otoriter

³¹ Atatürk, *Nutuk*, 567.

³² Prof. Dr. Artashes Abeghian (1878-1955) Nahçıvan’da doğmuştur. 1905 tarihinde Ermeni Devrimci Federasyonu’na üye oldu. Almanya’da felsefe eğitimi gördükten sonra 1919 yılında Ermenistan Parlamentosu’na girdi. 1921-1922 yılları arasında İstanbul’da kaldıktan sonra 1922’de Berlin’e yerleşti. 1926-1945 yılları arasında Berlin’de Ermeni dili ve Ermenistan kültürü dalında üniversite profesörü, II. Dünya Savaşı sırasında "Ermeni Milli Komitesi" Başkanı, 1947’den itibaren Münih’te üniversitede profesör olarak görev yapmıştır, Kaynak: <https://kalliope-verbund.info/de/eac?eac.id=1145574114> (Erişim: 17 Şubat 2025), <https://armenianprelacy.org/2020/03/12/death-of-artashes-abeghian-march-13-1955/?srsltid=AfmBOooen5nVUB4vhN-yXF84rpF48cZataVNsLG4FI0pRibgi1ApsWzS> (Erişim: 17 Şubat 2025).

³³ “Europa revolutioniert Vorderasien”, *Vorwärts*, 10 Ocak 1929, 5, ayrıca bkz. EK-1.

rejimle yönetilen İnan, Suudi Arabistan ve Afganistan'da da devrimlerin yapıldığına işaret edilerek bir bakıma Türkiye'de yapılan devrimlerin demokrasiye geçiş anlamına gelmediği savunulmaktadır.

Yazar, makalenin birkaç yerinde daha Mustafa Kemal Paşa'yı "*Türk Diktatör*" şeklinde nitelendirmektedir. Gazeteye göre, Meclis yasaları Mustafa Kemal'in isteklerine göre çıkarmaktadır. Burada aslında bir muhalefetin ve denetim sisteminin olmaması eleştirilmektedir. Halbuki Mustafa Kemal Paşa 17 Kasım 1924 tarihinde muhalefeti temsil eden Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasına karşı çıkmamış tam aksine memnun olmuştu. Bu konuda "*bizim meclisimizde de iki parti olmalı, hükümeti denetleme sistemi kurulmalı ve medeni ülkelerin parlamentosuna benzemeliyiz*" diyordu.³⁴ Ancak Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın özellikle rejim karşıtı faaliyetleri nedeniyle muhalefet partisi oluşturma girişimi başarısızlıkla sonuçlanmıştı.

Yazıda ayrıca azınlık haklarının ihlal edildiği iddia edilmektedir. Yazar, "*...Yapılan devrimler diğer tüm inanç sistemlerine, özellikle azınlık inançlarına karşı bir hoşgörüsüzlük ile öne çıkmakta, demokrasi ve demokratik yöntemlere derin bir nefret beslemekte; basının ve bireysel özgürlüklerin bastırılması, ellerindeki en keskin silahlardan biri olmaktadır*" sözleriyle, aslında azınlık okullarının düzenlenmesinden duyduğu rahatsızlığı dile getirmektedir. Daha önce bu okullar her cemaatin kendilerine özgü istekleri doğrultusunda düzenlenmişti ve misyonerlik faaliyetinin yanı sıra yıkıcı faaliyetlerde de bulunuyorlardı. Bu nedenle 3 Mart 1924 tarihinde Tevhid-i Tedrisat kanunu kabul edilerek, azınlık okulları Türk Milli Eğitim mevzuatına tabi olmuşlardır. Abeghian, bireysel özgürlükler konusunda Osmanlı Devleti döneminde azınlıklara verilen hakların ellerinden alındığı görüşündedir. Azınlık hakları Lozan Konferansı sırasında da gündeme gelmişti. Lozan'da özellikle de Türkiye'deki Ermenilerin İngiliz himayesi altına girmesi, azınlıkların askerlikten para karşılığı muaf olması, genel af gibi kapitülasyon mahiyetinde yeni ayrıcalıklar talep edilmişti. Yapılan görüşmeler neticesinde Avrupa devletlerinin kabul ettiği esaslara göre hak tanınmıştır.³⁵

Makalede, Mustafa Kemal Paşa'nın kendisini padişah ilan etmeyi amaçladığına yönelik söylentiler olduğu, ancak bu söylentilerin tamamen asılsız olduğu; çünkü Mustafa Kemal Paşa'nın kendisini padişah olarak, ömür boyu diktatörlüğe göre daha az rahat hissedeceği, ayrıca imparatorluk tahtını biyolojik bir varise bırakamayacağından dolayı tercih etmediği ileri sürülmektedir. Abeghian'a göre; Mustafa Kemal Paşa Osmanlı hanedanından gelmediği için

³⁴ Eroğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, 241.

³⁵ Ali Naci Karacan, *Lozan* (Türkiye İş Bankası Yay., 2021), 153-162.

padişahlık makamına geçemeyeceğinden dolayı saltanatu kaldırmış ve sözde cumhuriyeti ilan ederek tek adam olarak devletin başına geçmiştir. Yazarın asıl amacının Mustafa Kemal Paşa’yı, Türkiye ve Batılı ülkeler nezdinde küçük düşürmek olduğu değerlendirilmektedir. İleri sürüldüğü gibi Mustafa Kemal Paşa diktatörlük arzusu içinde olsaydı, kendisine teklif edilen halifelik makamını kabul eder ve tüm İslam dünyası üzerinde hakimiyet kurardı.

Yazarın işgal yılları içinde 1921’de İstanbul’a gelerek faaliyet gösterdiği ve 1922’de Kurtuluş Savaşı’nın kazanılmasının ardından Almanya’ya gittiği biyografisinden anlaşılmaktadır.³⁶ Yazar aynı zamanda Ermeni Devrimci Federasyonu üyesi olması nedeniyle de siyasi bir kişiliğe sahiptir. Bu nitelikleri göz önüne alındığında yazarın Türkiye’deki azınlıkların haklarının elinden alındığını öne sürerek özellikle Ermeni yurttaşlara Osmanlı döneminde verilen ayrıcalıkların elde edilmesine çalıştığı değerlendirilmektedir. Bu amaçla Türkiye’deki rejimi baskıcı, Mustafa Kemal Paşa’yı da diktatör olarak nitelendirmekte ve geçmişte olduğu gibi Batılı devletlerin azınlıklar konusunda Türkiye’ye baskı yapmasını sağlamaya çalışmaktadır.

Sosyal demokratların bir diğer basın organı olan *Sozialdemokrat* gazetesinde yayımlanan “Kemal’e Karşı Ayaklanma” başlıklı yazıda Mustafa Kemal Paşa’nın diktatörce yönetim sergilediği iddia edilmektedir.³⁷ Makalede, İzmir ili Menemen ilçesi ile İstanbul ve çevresinde cumhuriyet rejimine yönelik olarak meydana gelen ayaklanma hareketlerinin sözde antidemokratik uygulamalarla bastırılmaya çalışıldığından bahsedilmektedir. Yazıya göre ayaklanma hareketinin temelinde sadece dini değil, siyasi nedenler de bulunmaktadır. Yazar, Mustafa Kemal Paşa’nın diktatörce yönetimine karşı halkın ayaklandığı görüşündedir. Kapatılan Liberal Parti (Serbest Cumhuriyet Fırkası) taraftarlarının bu eylemlere destek verdiğine dikkat çekilerek, etkin bir muhalif kesimin mevcut olduğu izlenimi verilmektedir. Gazete, genel olarak halifeliğin kaldırılmasına tepki göstermekte ve Mustafa Kemal Paşa’yı diktatör olarak niteleyerek kamuoyu baskısı oluşturmaya çalışmaktadır. Böylece Mustafa Kemal Paşa’nın istifa edeceğini ve hilafetin yeniden getirileceğini düşünmektedir.

---

³⁶ The Armenian Prelacy, <https://armenianprelacy.org/2020/03/12/death-of-artashes-abeghian-march-13-1955/?srsltid=AfmBOooen5nVUub4vhN-yXF84rpF48cZataVNsLG4FI0pRibgi1ApsWzS> (Erişim: 17 Şubat 2025).

³⁷ “Aufstand gegen Kemal”, *Sozialdemokrat*, 30 Aralık 1930, 1.

Resim 1: 30 Aralık 1930 tarihli Sozialdemokrat gazetesinde yer alan “Kemal’e Karşı Ayaklanma” başlıklı haber

Makalenin devamında, rejim karşıtı bir parti olan “Ahali Partisi”nin³⁸, kurulmasından kısa bir süre sonra yöneticilerinin tutuklandığı, Hükümet’in İzmir ve İstanbul’da çok sayıda muhalif yayın organının yayımını durdurduğu, yönetime karşı ayaklanma hareketini organize eden kişilere yönelik olağanüstü tedbirlerin alınması için kanun tasarısı verildiği belirtilmektedir.³⁹ Yazar, Türkiye’de özgürlüklere karşı bir baskı rejiminin uygulandığı, basına sansür uygulandığı ve muhalif herkesin tutuklandığını gerekçe göstererek gerçekte demokrasinin olmadığını ileri sürmektedir. Bunun yanında ekonomik durumun kötüye gitmesi nedeniyle, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa’nın Cumhurbaşkanlığı makamından ayrılarak Başbakan olarak görev yapacağı ve Fevzi Çakmak’ın Cumhurbaşkanlığı makamına geçeceği iddia edilmektedir.

Yazının taraflı bir şekilde hazırlandığı anlaşılmaktadır. Almanya’da sosyal demokratlar 1919 yılında kabul edilen Alman Anayasası’nda cumhurbaşkanını, OHAL ilanı, meclisi feshetme gibi büyük yetkilerle donatmıştı. Alman Sosyal

³⁸ Ahali Partisi 26 Eylül 1930’da Adana’da Abdülkadir Kemali (Öğütçü) tarafından kuruldu. Kendisi daha önce Şeyh Sait Ayaklanması ile anılmıştır. Parti 21 Aralık 1930 tarihinde kapatılmış, Abdülkadir Kemali de Menemen olaylarının ertesi günü 24 Aralık 1930’da Suriye’ye kaçmıştır. (Süzan Ünal, “Türkiye’de 1923-1960 Yılları Arasında Kapatılan Siyasi Partiler”, Yalova Sosyal Bilimler Dergisi, C.5, S.10 (2015): 145-147).

³⁹ “Aufstand gegen Kemal”, *Sozialdemokrat*. 30 Aralık 1930, 1.

Demokrat Partisi’nin basın organı olan bir gazetenin kendi cumhurbaşkanlarına bu yetkilerin verilmesine karşın, kuruluş aşamasında olan Türkiye Cumhuriyeti’ni eleştirmeleri bir çelişki oluşturmaktadır. Ayrıca gazetenin halifelğin geri getirilmesi konusunda Türkiye’deki rejim karşıtı gruplara arka çıktığı görülmektedir. Geleneksel Alman politikası, özellikle Ortadoğu’ya hâkim olmayı ve oradaki İngiliz hakimiyetine son vermeyi amaçlamaktadır. Birinci Dünya Savaşı’nda olduğu gibi özellikle İslam ülkelerini İngilizlere karşı kıskırtmak için halifelik makamının geri gelmesini arzu etmektedir. Bu amaçla gerici hareketlere öncülük eden muhalefet partilerinin faaliyetlerini masum göstermek suretiyle Türkiye üzerinde baskı yaratmaya çalışmaktadır.

2.2. Sağ Eğilimli Alman Basın Organlarında Yer Alan Eleştiriler

Türkiye’de Cumhuriyet’in kurulduğu dönemde sağ eğilimli Alman gazeteleri kendi ülkelerinde cumhuriyet rejimine karşı bir tutum izlemekteydiler. Çünkü Almanya’nın içinde bulunduğu kötü durumu, sosyal demokratların ilan ettiği cumhuriyete ve Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra imzalanan Versay Antlaşması’na bağlıyorlardı. Bununla birlikte, Anadolu’da Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yürütülen Millî Mücadele’yi ve Lozan Antlaşması’ndan sonra bağımsız Türkiye Devleti’nin kurulmasını ise büyük bir hayranlıkla takip etmişlerdir. Bu bakış açısına sahip sağ eğilimdeki gazetelerin Türkiye’deki yeni rejime yaklaşımı incelenecek ve değerlendirilecektir.

Alman basınında Türkiye’nin cumhuriyet rejimine geçmesine yönelik haber ve yorumlara Büyük Millet Meclisi’nin açılmasından itibaren yer verilmiştir. Örneğin Sakarya Meydan Muharebesi’nden kısa süre önce *Deutsche Allgemeine Zeitung* gazetesinde yayımlanan bir yazıda, Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin temellerinin atıldığı 1921 Anayasası’nda yer alan meclis hükümeti sisteminin parlamenter sistemden uzak olduğu, Anayasa’nın da parlamenter mutlakiyetçiliğin bir türü olduğu ileri sürülmüştür.⁴⁰ Halbuki 1921 Anayasası olağanüstü şartlara yönelik olarak hazırlanmıştı ve vatanın kurtuluşu ve milletin bağımsızlığını sağlamak üzere yürütülen Millî Mücadele’nin başarıya ulaşması için kuvvetler birliği sistemine dayanıyordu. Eroğlu bu görüşü destekleyici mahiyette 1921 Anayasası ile ilgili olarak şöyle demektedir: “20 Ocak 1921 Anayasası, bir intikal devresi anayasası olarak Millî Mücadele’nin çok dinamik, fevkalade şartlarına uygun olmakta ve demokratik niteliğinin yanı sıra, ihtilalci karakterini de saklamakta idi...Reissiz bir Cumhuriyet kuran bu Anayasa ile milli irade Meclis tarafından temsil ve yürütülmekte, böylece kuvvetler birliği esası milli kuvvetlerin şuurlu

---

⁴⁰ “Angora, Jüngste Republik”, *Deutsche Allgemeine Zeitung*, 31 Temmuz 1921, 5.

bir merkezde toplanmasını ve tek bir iradeye bağlanmasını da zaruri kılmaktadır"⁴¹. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa'nın olağanüstü koşullarda milletin iradesini temsil eden bir Meclis'in kurulmasına önderlik etmesi ve kararların bu Meclis'e dayanarak alınmasına önem vermesi, onun demokrasiye ne kadar bağlı olduğunun en büyük göstergelerinden birisidir.

Merkez sağ eğilimli Alman Halkçı Parti (DVP)'nin yayın organı olan *Hamburgischer Correspondent* gazetesinde "Mustafa Kemal'in Kudreti" başlığı ile yayımlan bir yazıda, ilk Cumhurbaşkanı seçilen Mustafa Kemal Paşa'nın sahip olduğu yetkiler ele alınmıştır.⁴² Gazete, Mustafa Kemal Paşa'nın; Cumhurbaşkanlığı, Meclis Başkanlığı, Bakanlar Kurulunun Başkanı, Parti Başkanlığı olmak üzere dört başkanlık görevini şahsında toplamasından dolayı, bu yönetim şeklini farklı bir demokrasi olarak yorumlamıştır. Gazete, Almanya'da cumhuriyet rejimine karşı olan kesimde yer almamakla birlikte, partinin (DVP) siyasi görüşüne uygun olarak cumhurbaşkanının yetkilerinin (meclisi feshetme, olağanüstü hâl ilanı v.b.) arttırılmasından yana bir tutum izlemektedir. Yerleşmiş bir cumhuriyet rejiminde cumhurbaşkanının dört görevi birden üstlenmesi elbette uygun değildir. Cumhuriyet ilan edildiğinde, savaş koşullarında hazırlanmış olan 1921 Anayasa'sı yürürlükte idi. Dolayısıyla yeni rejime geçiş süreci de bu Anayasa'ya göre yürütülmüştür. Bununla birlikte Cumhuriyet'in ilanı ve sonrasında atılan her adımda daima milli egemenlik ilkesi esas alınmıştır. Mevcut koşulların uygun olması halinde cumhurbaşkanının görev ve yetkilerinin cumhuriyet rejiminin ön gördüğü şekilde sınırlandırılması ön görülmüştür. Örneğin 1924 Anayasası'nda cumhurbaşkanına kanunları kesin veto yetkisi yerine sadece geçici veto yetkisi tanınmıştır. Ayrıca cumhurbaşkanının meclisi feshetme yetkisi de bulunmamaktadır.⁴³

Makalede ayrıca kuvvetler ayrılığı ilkesine uyulmaması ve büyük bir kuvvetler birliği sisteminin olması yumuşak bir dille eleştirilmiştir. Etkin bir denetim sisteminin olması için yasama, yürütme ve yargı erklerinin ayrı ellerden yürütülmesi gerekmektedir. Yazarın bu konudaki görüşünde haklılık payı olmakla birlikte Cumhuriyet'in ilan edildiği dönemde Türkiye'nin koşullarını yeterince dikkate almadığı düşünülmektedir. Ayrıca Cumhuriyet'in sağlam temellere oturtulması için devrimlerin hızlı bir şekilde yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Bununla birlikte 1924 Anayasası'nda yumuşak bir kuvvetler ayrılığına gidilerek bu yönde bir adım atılmıştır.

⁴¹ Eroğlu, *Türk İnkılap Tarihi*, 233.

⁴² "Mustafa Kemal's Ommipotenzt", *Hamburgischer Correspondent*, 26 Kasım 1923, 3.

⁴³ Ömer Anayurt, "1924 Anayasası'nda Meclis-Yürütme İlişkileri", *ATAM Dergisi* 8, 39 (1997), 675.

Yazının devamında, Türkiye’deki “Tevhid” gibi cumhuriyet rejimine karşı olan bazı muhalif yerel gazetelerin bu konudaki eleştirileri ve Mustafa Kemal Paşa’nın gücü karşısında bir şey yapılamayacağı yönündeki görüşü paylaşılmıştır. Gazetenin dayanak olarak Türkiye’deki muhalif basının, yeni rejim ve Mustafa Kemal Paşa aleyhindeki yorumlarını esas alması dikkat çekmektedir. Yıllarca süren savaştan yeni çıkmış harap bir ülkede devrimlerin hızla yapılabilmesi için Mustafa Kemal Paşa’nın bazı yetkileri elinde bulundurması doğal karşılanmalıdır. Cumhuriyet ilan edildikten sonra rejim karşıtı grupların faaliyetlerinin önlenmesi açısından bu uygulamanın ne kadar isabetli olduğu anlaşılmıştır.

Karlsruhe Tagblatt gazetesinde, Alman General Liman von Sanders tarafından kaleme alınan bir makalede,⁴⁴ halifeliğin kaldırılması sonucunda, Türkiye’nin elindeki büyük bir gücü kaybetmiş olduğu ileri sürülmektedir. Yazar, Millî Mücadele sırasında Hindistan, Mısır, Afganistan ve Kafkasya’daki Müslümanların halifeliğin Türkiye’de kalması için verdiği desteğe dikkat çekmiştir. Liman von Sanders, Birinci Dünya Savaşı sırasında Osmanlı Devleti’nde farklı cephelerde ordu/ordular grubu komutanlıkları görevini yürütmüştür. Kendisi aslında halifenin İslam dünyası üzerinde fazla bir etkisinin olmadığına en yakından şahit olan kişilerden birisidir. Ancak halifelik makamına İngiliz-Alman rekabeti açısından yaklaştığı değerlendirilmektedir. Halifelik makamı devam ettiği sürece, Türkiye büyük güçlerin çıkar çatışmalarının yanında iç çatışmalara da maruz kalabilecek, dolayısıyla yazarın öne sürdüğü gibi ülkeye ve rejime faydadan çok zararı dokunacaktı.

Sanders, halifeliğin kaldırılmasının Türkiye’ye olumsuz etkisi olacağını savunurken diğer yandan da “...Türkiye Cumhuriyeti kendiliğinden doğmuş, kendiliğinden gelişmiş ve daha ileri gitmek için gerekli olan güce sahiptir” sözleriyle yeni rejimi onaylayan bir tavır sergilemektedir. Yazarın Cumhuriyet’e yönelik kesin bir dille eleştiride bulunmamasının arkasında kısa süre önce imzalanan Türk-Alman Dostluk Antlaşması’nın⁴⁵ olduğu değerlendirilmektedir. İki ülke arasındaki ilişkilerin yeniden kurulmasıyla Almanya’nın Türkiye üzerinden Balkanlar ve Ortadoğu’ya nüfuz edebilme, ayrıca içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıları bir parça hafifletme imkânı doğmaktaydı.

Türk-Alman ilişkilerinin 3 Mart 1924’te yeniden canlanmasından sonra, özellikle sağ eğilimli gazetelerde yeni rejime ilişkin olumlu görüşlere daha fazla

---

⁴⁴ Liman von Sanders, “Die Abschaffung des türkischen Kalifats”, *Karlsruhe Tagblatt*, 22 Mart 1924, 1.

⁴⁵ Türk-Alman Dostluk Antlaşması 3 Mart 1924 tarihinde imzalanmıştır. Böylece yaklaşık altı yıllık bir aradan sonra iki ülke arasındaki ilişkiler yeniden başlamıştır.

yer verildiği tespit edilmiştir. *Berliner Börsen Zeitung* gazetesinde yayımlanan bir yazıda⁴⁶ Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın yeni Türkiye'nin inşasına dair büyük eseri olan Nutuk'un iki cilt halinde Almanca dilinde Köhler Verlag (yayınevi) tarafından baskısının yapıldığından söz edilmektedir. Almanya'da Versay Antlaşması'nı imzalayan sosyal demokratlara tepkili olan sağ kesime ait gazetede kısaca Mustafa Kemal Paşa önderliğinde yürütölen Millî Mücadele övölürken, Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı'nda yenildikten sonra, Lozan'da İtilaf Devletleri'nin dayatmalarını boşa çıkararak barış yapmayı başaran tek devlet olduğu vurgulanmaktadır. Dışarıda barış sağlandıktan sonra Kemal Paşa'nın büyük bir azimle iğeride reform hareketlerini başlattığına, bu kapsamda saltanat ve halifelik kurumlarını kaldırarak Cumhuriyet'i ilan ettiğine, kıyafet ve harf devrimlerini yaptığına dikkat çekilmektedir. Devamında, realist bir kişi olan Mustafa Kemal Paşa'nın bütün karşı koyma ve entrikaları demir yumruğuyla ezerek tüm cephelerden zaferle çıktığı belirtilmektedir. Makalede Mustafa Kemal Paşa'nın rejim karşıtlarına karşı sert tedbirler aldığından söz edilmekle birlikte genel çerçevede övgü dolu ifadeler yer almaktadır.

1930'lu yıllarda sağ eğilimde olan *Süddeutsche Zeitung* gazetesinde yayımlanan "Yeni Türkiye'nin On Yılı" başlıklı bir makalede de aynı yönde yorum yapılmakla birlikte, Türkiye'nin yeni rejimi yumuşak bir dille eleştirilmiştir.⁴⁷ Yazıda, Türkiye Cumhuriyeti'nin onuncu kuruluş yılı kutlamaları ile ilgili hazırlıklara değinilmiş ve Cumhuriyet'e giden süreçten övgüyle söz edilmiştir. Yazar, bütünüyle siyasetle ilgilenmeyen, padişahın emirlerini Allah'ın emirleri olarak görmeye alışmış bir halk yerine, Anayasa gereği Milli Meclis aracılığıyla kendi kaderini belirleyen bir halkın ortaya çıktığına işaret etmiştir. Makalede, "*Pek çok şeyin hala diktatörce sürdürölmesi ve kendi kaderini tayin hakkının çoğu zaman kâğit üzerinde kalması çok önemli değil. Bir milletin 10 yılda siyasi bir olgunluğa erişmesi beklenemez. 10 yıllık süreçte yapılan tüm reformlar halkın özgür olması düşüncesinden hareketle yapılmıştır...*" sözleriyle yeni rejimin zaman içerisinde yerleşeceğine dikkat çekilmiştir. Elbette, tarih boyunca mutlakiyetle yönetilmeye alışmış bir toplumu cumhuriyet rejimine geçirmek kolay değildi. Yapılan için diğer bir güç tarafı ise, yıkılan yönetim sisteminde padişahın dini karaktere de sahip olmasıydı. Ümmet kavramının egemen olduğu bir ölkede, özellikle halifelik makamı toplumun bir kesimi tarafından vazgeçilmez olarak görülüyordu. Gazete bu etkenleri de göz önüne alarak Türk halkında demokrasi kültürünün zamanla yerleşeceği ve bu yolda adımlar atıldığı görüşündedir.

⁴⁶ "Der nationale Aufstieg der Türkei", *Berliner Börsen Zeitung*, 19 Aralık 1928, 8.

⁴⁷ "Zehn Jahre Neue Türkei", *Süddeutsche Zeitung*, 28 Ekim 1933, 12.

Aynı yazıda, reformların, halkın mutlak egemenliğinin bir parti aracılığıyla sağlandığı durumdan daha kolay gerçekleştirildiği, bu sayede Halk Partisi’nin gereksiz tartışmalara girerek engelleyici bir etkiye sahip olmasının önlendiği ileri sürülmüştür. Ayrıca halkta milliyetçilik bilincinin gelişmiş olması ve bu milliyetçiliğin her türlü emperyalist genişlemeyi reddetmiş olmasından duyulan memnuniyet dile getirilmiştir. Özellikle Osmanlı Devleti dönemi ile bir karşılaştırma yapılarak, ümmet anlayışına dayalı bir devlet yerine milli bir devlet kurulmasına olumlu yaklaşmıştır. Makalenin devamında, kılık-kıyafet, kadınlara verilen haklar, medeni kanun, harf devrimi, dilde yapılan yenilikler, finans sisteminde yapılan yenilikler, ödemeler dengesinin sağlanması, demiryollarının millileştirilmesinden övgüyle bahsedilmiştir. Haberin sonunda yer alan “Boğaz’daki hasta adam yerine bugün Ortadoğu ve Balkanlara önderlik yapan sağlıklı ve güçlü bir devlet bulunmaktadır” ifadesiyle Türkiye’nin bölgede etkili bir güç olarak ortaya çıktığına dikkat çekilmiştir.⁴⁸

Yazar, cumhuriyet rejimine geçişi Türkiye’nin içinde bulunduğu koşulları göz önüne alarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte Türkiye’de diktatörce uygulamaların olduğu görüşündedir. Burada genel anlamda bir baskı rejiminden ziyade özellikle rejim karşıtı gruplara karşı alınan tedbirlerin kastedildiği düşünülmektedir. Gazete, Cumhuriyet’in ilanına küçümseyerek bakan sol eğilimli gazetelerin aksine, atılan adımların ulusal egemenliğe yönelik olduğunu değerlendirmiş, yapılan devrimleri övgüyle karşılamış ve Atatürk’ün barışçı bir politika izlemesine vurgu yapmıştır.

Olumlu yöndeki bu yaklaşım başka bir açıdan da değerlendirilebilir. Makalenin yayımlandığı tarihte Almanya’da Nazi Partisi 1933 Mart ayında yapılan seçimlerden oyların %43,9’unu alarak birinci parti olarak çıkmış ve kısa bir süre sonra da diğer partileri yasaklayarak ülkenin tek partisi haline gelmiştir.⁴⁹ Bundan sonra Hitler’in “Hayat Alanı” teorisi kapsamında Türkiye’nin de içinde olduğu özellikle Balkan ülkeleri ekonomik yönden Almanya’nın nüfuzu altına alınmaya çalışılmıştır. *Süddeutsche Zeitung* gazetesinde çıkan yazıdaki hususlar gerçek durumu yansıtmakla birlikte, Almanya’nın dış politikasına uygun olarak Türkiye ile ilişkilerin iyi tutulması amacıyla olumsuz bir hususa yer verilmemiş olması da düşünülmektedir. Ancak sağ eğilimli diğer gazetelerin Nazi iktidarından önceki yazılarına bakıldığında, eleştirilerin sol eğilimli gazetelere göre daha az olduğu ve yumuşak bir dille yapıldığı görülmektedir. Dolayısıyla makalede yer alan övgü dolu hususların çoğunun gerçeği yansıttığı söylenebilir.

⁴⁸ “Zehn Jahre Neue Türkei”, *Süddeutsche Zeitung*, 28 Ekim 1933, 12.

⁴⁹ Colin Storer, *Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi*, (İletişim Yay., 2015), 248.

2.3. Merkez’de Olan veya Tarafsız Alman Basın Organlarında Yer Alan Eleştiriler

Türkiye’nin cumhuriyet rejimine geçişi, Alman basının en büyük kısmını teşkil eden merkez ve tarafsız gazetelerde de ele alınmıştır. Merkezde bulunan gazeteler Almanya’da cumhuriyet karşıtı veya cumhuriyet taraftarı bir görüşe sahip olmamakla birlikte destekledikleri partiler (Merkez Parti ve Baviera Halk Partisi) 1923-1932 yılları arasında sosyal demokratların hâkim olduğu koalisyon hükümetlerinde yer almışlardır. Dolayısıyla bu gazetelerde Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanına yönelik yapılan yorumların sol eğilimli gazetelerle aynı doğrultuda olması beklenmektedir. Bu çerçevede merkez ve tarafsız eğilimdeki öne çıkmış Alman gazetelerinin yeni rejime yaklaşımları incelenecek ve değerlendirilecektir.

Merkezde yer alan gazetelerin Cumhuriyet’e yönelik yaklaşımlarında ağırlık noktasını halifelik konusunun teşkil ettiği görülmektedir. Mümtaz Faslı tarafından kaleme alınan “Yeni Türkiye” başlıklı makalede, Millî Mücadele sırasında halkın egemenliğine dayanan yeni devleti kurma hazırlıklarının da yapıldığına ve ilk TBMM’de yasama ve yürütme görevlerinin birleştirilmesinin zor bir dönemde başarı sağladığına dikkat çekilmektedir.⁵⁰ Yazar, saltanat kaldırıldıktan sonra halifelik makamının devam etmesinin Müslüman dünyasını oldukça memnun ettiği ve İngilizlerin bu konuda oluşabilecek ihtilafı Müslüman dünyasına taşıma gayretlerinin boşa çıktığı görüşündedir. Bu yorumdan yazarın, halifeliğin devam etmesi sayesinde Almanya’nın Arap dünyasını İngilizlere karşı kullanabileceğini ve böylece Ortadoğu’daki İngiliz hakimiyetine son verilebileceğini düşündüğü anlaşılmaktadır.

Köklü bir geçmişe sahip olan *Kölnische Zeitung* gazetesinde yer alan “Türkiye’de Birliğin Bozulması” başlıklı yazıda ise, Cumhuriyet’in uygulanma biçimi ele alınmıştır.⁵¹ Makalede, Türkiye’nin Millî Mücadele sırasında birlik ve beraberlik içinde hareket ederek zafere ulaşmasından övgüyle söz edilmektedir. Ancak devamında, Mustafa Kemal Paşa’nın hem Meclis Başkanı hem de Hükümet’in başı olması nedeniyle Meclis’in o dönemdeki yapısı eleştirilmektedir.

Yazar, “güçlü ve bağımsız bir Türkiye Alman çıkarlarına da hizmet edecektir” sözleriyle, Türkiye ile ilişkilerde Alman çıkarlarının ön planda tutulduğunu

⁵⁰ Mümtaz Faslı, “Die neue Türkei”, *Mannheimer General Anzeiger*, 28 Ağustos 1923, 2.

⁵¹ “Zerfall der Einigkeit in der Türkei”, *Kölnische Zeitung*, 26 Kasım 1924, 9.

düşünmektedir. Makalenin yayımlandığı tarihten yaklaşık sekiz ay önce Almanya ile Türkiye arasında 3 Mart 1924’te Türk-Alman Dostluk Antlaşması imzalanarak, altı yıllık aradan sonra ilişkiler yeniden kurulmuştu. Almanya hem yalnızlıktan kurtulmak hem de sanayisi için gereken hammaddelerin karşılanması bakımından Türkiye ile ilişkilerin kurulmasına önem veriyordu. Gazete, Türkiye’nin kalkınması için Almanya’nın desteğine ihtiyaç duyduğuna da dikkat çekmektedir. Osmanlı Devleti’nin yönetim sistemini ve kurumlarını köhne bir makineye benzeten yazar, sadece yağı değiştirerek makinenin daha iyi çalışmasının sağlanamayacağını, makinenin tümünün değiştirilmesi gerektiğini, ancak bunun zaman alacağı görüşündedir. Mustafa Kemal Paşa da bu gerçeği yıllar öncesinden görmüş ve öncelikle saltanatı kaldırmıştı.

Makalede, saltanatın kaldırılmasından sonra iki milletvekili hariç Meclis’in büyük çoğunlukla Cumhuriyet’i ilan ettiği ve yürütme yetkisinin Mustafa Kemal Paşa’nın güçlü ellerine verildiği ifade edilmektedir. Reformların hızlı bir şekilde gerçekleştirilmesi için iyi bir planlama yapıldığını, ancak etkili bir muhalefetin olmaması nedeniyle uygulamanın yetersiz kaldığını ileri süren yazar, saltanat ve halifeliği geri getirmeyi amaçlayan bir muhalefetin mevcut olmadığını görüşündedir. Bununla birlikte Meclis’te yaklaşık 65-70 kişi olan muhalefet cephesinin hükümeti özellikle; mübadelenin çok kötü organize edilmesi, tahsis edilen paraların gereksiz yerlerde kullanılması, koruma ve rüşvet ekonomisinin devam etmesi, yüksek dereceli memurlar ve milletvekillerinin yasaların gereğini yerine getirmemesi, bir bakana yönelik eleştiri olması halinde hükümetin başının tüm hükümet üyeleri için güven oyu talep etmesi, bu durumun hükümetin faaliyetlerinin eleştirilmesini güçleştirmesi, İstanbul’daki ticaret ve deniz nakliyesinin kötü durumda olması ve ülkede eğitim ve öğretim sisteminin çökmüş olması, öğretmen olmadığından dolayı yüzlerce okulun kapalı olması konularında suçladığına dikkat çekmektedir.

Yazarın muhalefetin mevcudiyeti konusundaki görüşleri cumhuriyet rejiminin gereği olarak doğrudur. Bu amaçla makalenin yayım tarihinden bir hafta önce Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurulmuştu. Ancak kurulan bu parti, yazarın görüşünün aksine, saltanat ve halifeliği geri getirmeyi amaçlayan rejim karşıtı faaliyetleri nedeniyle kısa bir süre sonra kapatılmıştır.

Yazının devamında, Meclis’te şu andaki Hükümet üyelerinden daha iyi hizmet edebilecek kişilerin bulunduğu, dolayısıyla liyakat sisteminin tam olarak uygulanmadığı iddia edilmektedir. Bu kişilerin Rauf Orbay, Kazım Karabekir, Ali Fuat Cebesoy ve Refet Bele oldukları açıktır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın kurucuları arasında yer alan bu şahıslar, yeni rejime bağlılık yönünde

bir tutum sergilemediklerinden yazarın bu konudaki görüşünün hatalı olduğu değerlendirilmektedir.

Makalede, Mustafa Kemal Paşa'ya yönelik açık bir muhalefet olmamakla birlikte, Türk basınında yer alan haberlerin satır aralarında ve sohbetlerde Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın bir partiye bağlı olmasının da eleştiri konusu olduğuna yer verilmiştir. Gazete, şu andaki parti içi muhalefetin, partinin programını kabul etmekle gerçek anlamda bir muhalefet olmadığı, ayrıca, bugün bazı konularda uzlaşma sağlanmamasının Türkiye'ye zarar vermeyeceği görüşündedir. Yazar ayrıca muhalif kanatta yer alan milletvekillerinin, cumhurbaşkanının meclisi feshetme veya meclis tarafından kabul edilen bir yasaya itiraz hakkının olmasını ve yönetimin merkezîyetçilikten uzaklaştırılması gerektiğini savunmaktadır. Yazıda, Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanından sonra Meclis'te tek partinin olması, muhalefet edecek başka partinin olmaması, parti içi muhalefetin ise engellerle karşılaşması, tek parti yönetimi nedeniyle devletin kurumlarında bir denetim sisteminin işlememesi, cumhurbaşkanına fazla yetki verilmesi gibi hususlar eleştirilmektedir.

Yüzyıllar boyunca mutlakîyet ve kısmen monarşi yönetimi ile idare edilmeye alışmış bir ülkede cumhuriyet rejimini yerleştirmek elbette çok zor bir işti. Cumhuriyet, haberin yayımlandığı tarihte henüz bir yılını doldurmuştu ve ülke ekonomik zorlukların yanında birçok sorunla uğraşmak zorundaydı. Bu nedenle yeni rejiminin uygulanmasında bazı aksaklıkların olması son derece doğal karşılanmalıdır. Çelebi'ye göre; demokrasinin yerleşip gelişmesi için gerekli siyasi, ekonomik ve kültürel alt yapıya sahip olmayan bir toplumda demokrasinin kolaylıkla kök salması da mümkün görülmemektedir.⁵² Büyük bir planlamacı ve teşkilatçı özelliğine sahip Mustafa Kemal Paşa çok partili sisteme geçerek gerçek anlamda bir muhalefetin oluşmasını arzu ediyordu. Ancak Mustafa Kemal Paşa *“Buna şüphesiz yok ama iş Cumhuriyet'in ilân ile bitmemiştir. Dünya medeniyet alemine katılmak için bazı mühim inkılaplar yapılması lâzım gelmektedir. Bunun içinde geçici bir müddet muhalif bir cephe yaratılmaması zaruridir”*⁵³ sözleriyle Cumhuriyet'i sağlam temeller üzerine oturtuktan sonra muhalefet partilerinin oluşmasına dikkat çekiyordu. Aksi halde yapılacak diğer devrimler de tehlikeye girebilirdi. Aybars'ın da ifade ettiği gibi *“Her ne kadar Millî Mücadele demokratikleşmenin esasını oluşturan ulusal egemenlik sisteminin temelini atmışsa da laik devlet ve modern ulus ve hukuk sistemi kurulmadan yapılanlar yıkılabilirdi”*⁵⁴ 1924 yılında Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve 1930 yılında Serbest Cumhuriyet

⁵² Mevlüt Çelebi, *Türk İnkılap Tarihi*, (İzmir, 2007), 148.

⁵³ Fahrettin Altay, *On Yıl Savaş ve Sonrası* (İnsel Yayınevi, 1970), 378.

⁵⁴ Ergün Aybars, *Atatürk Çağdaşlaşma ve Laik Demokrasi* (İleri Yayınevi, 1994), 56.

Fırkası kuruldu. Ancak bu partilerin muhalefet görevinin ötesinde rejime karşı giriştikleri faaliyetler sonucunda bu girişimler başarısız olmuştur. Aksi düşünülseydi Mustafa Kemal Paşa pekâlâ halkın tam güvenini kazanmışken saltanat ve halifelik makamına geçebilirdi.

Benzer görüşleri paylaşan *Westdeutsche Landeszeitung* gazetesinde yer alan başka bir yazıda, Türkiye’nin cumhuriyet rejimine geçişine yönelik anayasa değişikliği konusunda parti içinde bölünmeler yaşandığı ifade edilmiştir.⁵⁵ Yazara göre en büyük sorun Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa’ya hangi yetkilerin verileceğiydi. Milliyetçi kanatta olanlar az yetki verilmesini ve denge unsuru olarak bir senatonun teşkilini isterken, cumhuriyetçi kanat ise senatoya karşı çıkmakta ve cumhurbaşkanına bazı yetkilerin verilmesinden, aynı zamanda da Meclis Başkanı olmasından yanaydı. Yazar ayrıca, Mustafa Kemal Paşa’nın daha önce padişahlarda olan yetkilere sahip olduğu görüşündedir. Sol eğilimli gazetelere benzer şekilde gazete, cumhurbaşkanının sahip olduğu yetkileri eleştiri konusu yapmıştır. Ülkede azımsanmayacak sayıda rejim karşıtının olduğundan hiç bahsetmeyerek eleştiri yapılması, Türkiye’deki rejimin gerçek bir cumhuriyet olmadığını gösterme amacı gütmektedir. Gazete, böylece dolaylı olarak Alman kamuoyuna, Almanya’daki cumhuriyet rejiminin daha iyi olduğunu kanıtlamaya çalışmaktadır.

Merkezde yer alan *Zeitschrift für Politik* dergisinde yayımlanan ve halifeliğin kaldırılmasını konu alan bir makalede, Türkiye’de Cumhuriyet’in ilanından yaklaşık 4,5 ay sonra halifeliğin kaldırılması ve bunun yaratacağı etkilere değinilmiştir.⁵⁶ Yazara göre, İslam’ın birliğini simgeleyen halifeliğin kaldırılması şaşırtıcı olmakla birlikte, önceki politikaların devamı niteliğini taşımaktadır. Yazıda, halifeliğin kaldırılmasıyla din ve siyasetin ayrılmasının amaçlandığı, ancak İslamiyet’te Hıristiyanlıkta olduğu gibi devlet ve kilise ayrımının olmadığına ve devletin dini esaslarla yönetilmesinin esas olduğuna dikkat çekilmektedir. 3 Mart 1924 tarihinde halifeliğin kaldırılmasıyla sadece İslam dünyasının değil aynı zamanda Türkiye’deki Müslümanların da neden böyle bir krizin içine sokulduğu sorgulanmaktadır. Pritisch, saltanatın kaldırılmasından sonra sadece din işleri ile ilgilenen halifenin işlevini kaybettiği, çünkü İslam dinine göre halifenin yönetim gücüne sahip bir hükümdar olması gerektiği, ancak yönetim gücünün TBMM’de olması nedeniyle halifeliğin işlevinin kalmadığı görüşündedir. Ayrıca, Ankara’daki ulusal meclisin halifeliği İslam hukuku çerçevesinde ortadan kaldırma yetkisinin olmadığını, keyfi hareket ettiğini, dolayısıyla bir halifenin olması gerektiğini savunmaktadır. Cumhuriyet

⁵⁵ “Die Neue Türkei”, *Westdeutsche Landeszeitung*, 12 Kasım 1923, 5.

⁵⁶ Erich Pritisch, “Die Abschaffung des Kalifats”, *Zeitschrift für Politik*, S.13 (1924), 531-544.

yanlısı bir derginin, halifenin hem devlet başkanı hem de dini lider olarak devam ettirilmesi gerektiğini savunması bir çelişki oluşturmaktadır. Aslında Almanya, özellikle İngiltere ile olan mücadelesinde İslam dünyasını bir güç olarak yanına çekme arzusuna sahiptir. Bu konuda Pritisch, İngiltere'nin "Böl ve Yönet" politikası gereği İslam dünyasının birleşmesini istemediğini, bu nedenle halifeliğin kaldırılmasından memnun olduğunu ve yeni bir halifelik kurumunun tesis edilmesini istemediğini iddia etmektedir.⁵⁷ Yazar, halifeliğin kaldırılması veya halifeliğin yeniden kurulmasının Almanya'nın doğudaki çıkarları açısından önemi olmadığını vurgulayarak aslında gerçek niyetini açığa çıkarmaktadır.⁵⁸

Aynı derginin başka bir sayısında, yeni rejimin uygulanma biçimini ele alan "Bugünkü Türkiye" başlıklı bir yazıda, Türkiye'nin Cumhuriyet'in ilanından sonra geçirdiği olumlu değişim ortaya konmuştur. Özellikle Türkçe diline yönelik yapılan yenilikler, Latin harflerine geçiş, ulus bilincinin geliştirilmesine yönelik çabalar açıklanmıştır.⁵⁹ Ulus devletin güçlendirilmesine yönelik olarak Türkçe dilinde öğretimin yapılması, yabancı okullarda daha fazla Türkçe öğretime yer verilmesi, resmi dairelerde sadece Türkçe kullanılması gibi uygulamalarla Türkçe'nin yaygınlaştırılmasına çalışıldığı, ancak bir yandan da azınlıkların asimile edilmeye çalışıldığı iddia edilmektedir. Yazarın, Osmanlı Devleti döneminde azınlıklara tanınan ayrıcalıkların Türkiye Cumhuriyeti'nde de verilmesinden yana olduğu anlaşılmaktadır. Ancak yeni Cumhuriyet'in ulusal niteliğini ve tüm yurttaşların eşit haklara sahip olmasını görmezden gelmektedir.

Ahlers; halifeliğin kaldırılması, kıyafet devrimi, tarikatların yasaklanması, kadın-erkek eşitliğinin sağlanması vb. uygulamaların doğuda Kürtleri ayaklanmaya sevk ettiğini ileri sürmektedir. Halbuki daha Cumhuriyet ilan edilmemişken İtilaf Devletleri tarafından Sevr Antlaşması ile doğuda bir Kürt devleti kurulmasının istenmesinden ve 1925 yılında sözde din kisvesi altında çıkan Şeyh Sait Ayaklanması'nın İngilizlerin kışkırtmasıyla olduğundan hiç söz etmemektedir.

Yazar, TBMM'nin yapısıyla ilgili olarak sosyal demokrat basın organlarında yer alan yorumlara benzer eleştirilerde bulunmaktadır. Bunlar arasında, cumhurbaşkanının dört başkanlık görevini üstlenmesi, cumhurbaşkanının kanunları veto yetkisi gibi hususlar yer almaktadır. Ayrıca Anayasa'da öngörülmemesine rağmen Bakanlar Kurulu'nun her yasama yılı

⁵⁷ Pritisch, "Die Abschaffung des Kalifats", 543.

⁵⁸ Pritisch, "Die Abschaffung des Kalifats", 543-544.

⁵⁹ Johannes Ahlers, "Die Türkei von Heute", *Zeitschrift für Politik*, S.18 (1929), 677-678,

<https://www.jstor.org/stable/43348464?searchText=die+T%EF%BF%BDrkei+von+heute&eq=2> (Erişim 5.2.2025).

başında cumhurbaşkanının isteğine göre yeniden şekillendirilmesi, cumhurbaşkanının bakanların her biri üzerinde etkisinin olması eleştirilmektedir.⁶⁰ Bununla birlikte çıkarılan kanunların anayasaya uygunluğunun denetlenmesi için 1927 yılında Danıştay’ın kurulduğuna dikkat çekilmektedir. Bu bakımdan Anayasa’nın şeklen son derece demokratik olduğundan söz edilmekle birlikte gerçekte tüm gücün tek adamda toplandığı bir diktatörlük sisteminin uygulandığı iddia edilmektedir.

Yazar daha sonra tek parti sistemini ve muhalefetin olmamasını eleştirmektedir. Ona göre Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın 1926 yılında karıştığı komplolar nedeniyle kapatılmasından sonra Halk Partisi tek parti olarak hakimiyeti ele geçirmiş ve bu parti Mustafa Kemal Paşa’nın arzusuna göre hareket etmektedir. Özetle Ahlers makalesinde, anayasayı demokratik bulmakla birlikte uygulanan sistemi anti demokratik bulmakta ve Mustafa Kemal Paşa’yı da diktatör gibi görmektedir. Ancak, yazar Türkiye’deki rejim karşıtlarından ve Mustafa Kemal Paşa’nın milli egemenliğe verdiği önemden hiç bahsetmemektedir. Yazıdan, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası’nın, Mustafa Kemal Paşa’nın antidemokratik uygulamaları neticesinde kapatıldığı şeklinde bir anlam çıkmaktadır. Bu nedenle yazının tek bir bakış açısına göre hazırlandığı değerlendirilmektedir. Bu kadar eleştiriye rağmen yazar, yürütülen ekonomik ve kültürel politikaların, Türk halkının çıkarları doğrultusunda gerçekleştirildiğini ve bu çıkarların daha iyi korunabileceği başka bir sistemin şu anda düşünülemeyeceğini de sözlerine eklemiştir.⁶¹

Sonuç

Alman basınının, Türkiye’deki cumhuriyet rejimine yönelik tepkilerinin incelendiği bu çalışmada, gazetelerin yaklaşımları; tarihsel koşullar, Almanya’nın ve Alman basınının durumu, Almanya’nın ekonomik ve siyasi hedefleri göz önüne alınarak çok yönlü bir şekilde irdelenmiştir. İnceleme sonucunda sol, sağ ve merkez eğilimdeki gazetelerde genellikle aynı noktaların ele alındığı, ancak yaklaşım tarzlarının farklı olduğu tespit edilmiştir. Sol ve merkez eğilimdeki gazeteler yeni rejime ilişkin olumsuz bir tavır takınırken, sağ eğilimli gazeteler ise daha ılımlı yaklaşmışlardır.

Alman basınında gündemi en fazla meşgul eden konuların başında halifelik makamının kaldırılması gelmiştir. Halifenin İslam dünyası için birleştirici gücüne işaret edilen yazılarda, Müslümanların dini liderden mahrum

---

⁶⁰ Ahlers, “Die Türkei von Heute”, 680.

⁶¹ Ahlers, “Die Türkei von Heute”, 681-682.

birakılmasına tepki gösterilmiştir. Bu tepkinin arka planında ise Alman çıkarlarının olduğu, Almanya'nın, halifenin İslam dünyası üzerindeki etkinliğini kullanarak İngiltere ile rekabetinde üstünlük sağlamayı amaçladığı anlaşılmaktadır.

Ayrıca yeni rejimde muhalefetin olmaması, ilk Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa'nın aynı zamanda Meclis Başkanı, Bakanlar Kurulu'nun Başkanı ve Parti Başkanı olması da Alman basınında öne çıkan hususlardan birini oluşturmaktadır. Genel olarak, Mustafa Kemal Paşa'nın bir diktatör olduğu, Osmanlı monarşisinin devamı niteliğinde bir sistem getirdiği ve Türkiye'nin gerçek anlamda cumhuriyet rejimine geçmediği iddia edilmiştir. Halbuki, yüzyıllar boyunca padişahlık sistemiyle yönetilen ve demokrasi kültürü yeni yerleşmeye başlayan bir toplumda muhalefet partilerinin ilk aşamada oluşturulması ve cumhurbaşkanının yetkilerinin azaltılması sonucunda, Cumhuriyet'in ve yapılması planlanan devrimlerin tehlikeye atılması söz konusuydu. Bu yaklaşımdaki Alman gazetelerinin yeni Türkiye'nin içinde bulunduğu siyasi, ekonomik ve kültürel koşulları göz ardı ederek bunlardan hiç bahsetmemesi, tek taraflı bir bakış açısına sahip olduklarını göstermektedir.

Yeni rejimin kuvvetler birliği sistemine dayanması da gazetelerde sıkça ele alınmıştır. Cumhuriyet, olağanüstü şartlara yönelik olarak hazırlanan 1921 Anayasası yürürlükteyken ilan edilmiş ve ardından yeni anayasa çalışmalarına başlanmıştır. Yeni rejime geçiş hazırlıklarının yapıldığı bu dönemde ideal bir cumhuriyet rejiminin olması beklenmemelidir. Ayrıca, Cumhuriyet ilan edildiğinde, rejimin gerektirdiği devrimlerin henüz yapılmamış olması da dikkate alınmamıştır.

Türkiye'de Cumhuriyet'in ilanına yönelik olarak Alman basınında muhalefetin olmaması ve cumhurbaşkanının yetkilerine yönelik yapılan eleştiriler teorik açıdan bakıldığında normal karşılanabilir. Ancak tarihsel koşullar göz önünde bulundurulmaksızın; saltanat ve halifeliğin kaldırılması, azınlıklara tanınması istenen ayrıcalıklar, muhalefet partilerine baskı uygulanması, cumhuriyet rejimine sözde geçilmesi, Mustafa Kemal Paşa'nın sözde padişahın yetkilerine sahip olmasına ilişkin tepkilerin haksız ve taraflı olduğu tespit edilmiştir.

Ülkenin içinde bulunduğu koşullar ve ulu önderimiz Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın düşünce yapısı dikkate alınmadan yapılan bu eleştirilerin Almanya'nın iç ve dış siyasi hesapları göz önüne alınarak yapıldığı anlaşılmaktadır. Basında yer alan haksız eleştirilerin, Almanya'nın Türkiye'ye yönelik dış politik

hedeflerine hizmet ettiği, özellikle Nazi Partisi’nin iktidara geldiği 1933 yılından itibaren daha da belirginleşmiştir.

KAYNAKÇA

Gazete ve Dergiler

Bergisch Gladbacher Volkszeitung

Berliner Börsen Zeitung

Deutsche Allgemeine Zeitung

Hamburgischer Correspondent

Karlsruhe Tagblatt

Kölnische Zeitung

Mannheimer General Anzeiger

Sozialdemokrat,

Süddeutsche Zeitung

Volkswacht

Vorwrts

Westdeutsche Landeszeitung

Zeitschrift für Politik

Kitaplar

Altay, Fahrettin. *On Yıl Savaş ve Sonrası*. İnsel Yayınevi, 1970

Arı, Kemal. *Türk Devrim Tarihi-2*. İleri Yayınevi, 2012

Armaoğlu, Fahir. *20.Yüzyıl Siyasi Tarihi*. Alkım Yayınevi, 2009

Atatürk, M. Kemal. *Nutuk*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 2020.

Aybars, Ergün. *Atatürk ağdaşlaşma ve Laik Demokras*. İleri Yayınevi, 1994,

Aybars, Ergün. *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-1*. Zeus Yayınevi, 2008.

elik, Recep. I. Dünya Savaşı Sonrası Türk Alman İlişkilerinde Benzer Yönler ve Durumlar, *Türk-Alman İlişkileri Sempozyumu*. Konya İl Kültür Turizm Müd. Yayını, 2010

Çelebi, Mevlüt. *Türk İnkılap Tarihi*. İzmir, 2007

Emmerich, Alexander. *Deutsche Geschichte*. Duden Verlag, 2016.

Eroğlu, Hamza. *Türk İnkılap Tarihi*. Savaş Yayınevi, 1990.

Fischer, Heinz Dietrich. *Handbuch Der Deutschen Presse*. Droste Verlag, 1981.

Fullbrook, Mary. *Almanya'nın Kısa Tarihi*. ev. Sabri Gürses, Boğaziçi ni.Yayını, 2011.

Karacan, A. Naci. *Lozan*. İş Bankası Kültür Yayınları, 2021.

Kılıç, Sezen. *Türk Basınında Hitler Almanya’sı (1933-1945)*. ATAM Yayınları, 2010.

Storer, Colin. *Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi*. İletişim Yayınevi, 2015.

Stöber, Rudolf. *Deutsche Pressegeschichte*. UVK Verlag, 2014.

Makaleler

Ahlers, Johannes. "Die Türkei von Heute." *Zeitschrift Für Politik*, sayı 18 (1929): 677-678.

Anayurt, Ömer. "1924 Anayasası’nda Meclis-Yürütme İlişkileri." *ATAM Dergisi* 8, sayı 39 (1997), 675

Faşlı, Mümtaz. "Die neue Türkei." *Mannheimer General Anzeiger*, 28 Ağustos 1923, 2.

Nermi, Mustafa. "Die türkische Republik." *Deutsche Allgemeine Zeitung*, 9 Aralık 1923, 9.

Pritsch, Erich. "Die Abschaffung des Kalifats." *Zeitschrift Für Politik*, sayı 13 (1924), 531-544.

Von Sanders, Liman. "Die Abschaffung des Türkischen Kalifats." *Karlsruhe Tagblatt*, 22 Mart 1924, 1

Yılmaz, Nihat. "Weimar Dönemi ve Öncesinde Meydana Gelen Siyasi Çekişmeler ve Ekonomik Krizlerin Alman Sosyal Demokrat Partisi Bağlamında Bir Değerlendirmesi." *Sosyal Bilimler Dergisi* XV, sayı 1 (2013), 80

İnternet Kaynakları

Ahlers, Johannes "Die Türkei von heute", *Zeitschrift für Politik*, S.18 (1929), 681-682,

<https://www.jstor.org/stable/43348464?searchText=die+T%EF%BF%BDrkei+von+heute&seq=2> (Erişim 5 Şubat 2025)

The armenian prelacy, <https://armenianprelacy.org/2020/03/12/death-of-artashes-abeghian-march-13-1955/?srsltid=AfmBOooen5nVU4vhN-yXF84rpF48cZataVNsLG4FI0pRibgi1ApsWzS>.

Bergisch Gladbacher Volkszeitung, Zeitpunkt,

<https://zeitpunkt.nrw/ulbbn/periodical/titleinfo/4368546> (Erişim: 05 Şubat 2025).

Extended Abstract

After the Ottoman Empire's defeat in World War I and its de facto dissolution, the National Independence War led by Mustafa Kemal Pasha was successfully concluded, and steps were taken towards full independence with the aim of reaching the level of contemporary civilization. In this context, the Sultanate was abolished on November 1, 1922, and the Republic was founded on October 29, 1923, laying the foundations of a modern state. The proclamation of the Republic was met with great enthusiasm within the country. However, the declaration of the Republic in Türkiye was perceived differently by countries, especially Western, that were accustomed to deeming Turkish society as falling behind the times. In Germany, which had been an ally of the Ottoman Empire in World War I and which transitioned to a Republic in a turbulent manner after its defeat, the wide variance within the public perception of these radical changes in Türkiye, particularly under the influence of the German press, also has been observed. While some views were positive, others adopted a critical approach, taking into account the structure of Turkish society and the absence of a past democratic experience.

These critical approaches also differ due to Germany's transition to a Republic following the Treaty of Versailles, which it accepted at the end of World War I, and this change not being approved by all segments of society. Additionally, the German press, which is divided into left, right, and center political tendencies, evaluated the proclamation of the Republic in Türkiye with respect to their own political tendencies. While the left-leaning parties defended the republican regime, the right-leaning parties have exhibited a pro-monarchy stance and the parties in the center preferred to maintain a distance from the views of both tendencies.

The aim of this article is to determine and evaluate the critical approaches and the points at which they were criticized in regard to the proclamation of the Republic in Türkiye as seen through the eyes of a Western country, the German press. No previous research on this topic has been encountered. In the studies conducted through the compilation of news articles, there are no critical issues present.

In the article, the stance of Germany and the German press during the period when the Republic was declared in Türkiye was examined. In this context, in addition to the publications available in Türkiye, the Berlin Staatsbibliothek (State Library) and the Frankfurt National Bibliothek (National Library) in Germany were visited and the situation of Germany and the German press, especially during the period when the Republic was founded in Türkiye, was investigated.

First of all, the parties in Germany at that time and the percentage of votes given to these parties were determined. Accordingly, it was determined that the votes belonging to the left wing were distributed at approximately 50%, the votes belonging to the right wing at 29% and the others at 21%. Later, the political

tendencies of the press organs were revealed and their circulation status, especially for the period 1923-1933, was investigated according to their political tendencies. It has been determined that 19% of the total daily circulation consists of Left-leaning newspapers and magazines, 40.5% consists of newspapers and magazines in the Center, and 40.5% consists of Right-leaning newspapers and magazines. Then, these newspapers and magazines were examined and critical articles and comments regarding the declaration of the Republic were determined. For this purpose, care was taken to select newspapers and magazines with high circulation and prominent figures from all political tendencies.

While newspapers from all three tendencies speak highly of the National Struggle led by Mustafa Kemal Pasha, it is observed that the left-leaning and centrist press approaches the declaration of the Republic in Türkiye and its implementation critically. The criticisms primarily focus on issues such as granting excessive power to the first President Mustafa Kemal Pasha, the failure of Türkiye to genuinely transition to a republican regime, the non-implementation of the principle of separation of powers, the enforcement of a repressive administration, the existence of a single-party system, and the abolishment of the caliphate. In contrast, right-leaning newspapers and magazines emphasize that the steps taken during the declaration of the Republic were aimed at national sovereignty, considering the conditions and internal political structure of Türkiye at that time.

The news and comments were evaluated by taking into account the political leanings of the relevant newspaper or magazine and the conditions in Türkiye at that time, and a conclusion was reached regarding the criticisms. Accordingly, it is understood from the news and comments examined that such major changes were not expected in Türkiye and that it was not possible for Türkiye to be a modern and democratic country in retrospect. In addition, it is seen that the internal political structure of Türkiye at that time and the importance that Mustafa Kemal Atatürk gave to national sovereignty and democracy since the beginning of the War of Independence were ignored.